

ЗАЯВКА УЧАСНИКА

Прізвище, ім'я, по батькові: Демецька Владислава Валентинівна

Посада, науковий ступінь, вчене звання: доцент кафедри англійської мови Інституту іноземної філології Херсонського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент

Адреса: вул. 40 років Жовтня, б.21а, кв. 12, Херсон, 73000

Дом.тел.: (0552) 26 49 79

Служ.тел.: (0552) 32 67 58

Факс: (0552) 32 67 58

Ел.пошта: vdemetskaya@mail.ru

Планую виступити на: секційному засіданні

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА АДАПТИВНА МОДЕЛЬ СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ РЕЛІГІЙНОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ТИПУ ТЕКСТУ

Анотація. Стаття присвячена розгляду лінгвокультурологічних проблем перекладу словникової статті релігійного характеру як типу тексту. Запропоновано моделі перекладацької адаптації словникової статті в сильних позиціях тексту.

Resume. The article deals with the linguistic and cultural problems in translating the dictionary article of religious character. The models of translational adaptation of dictionary article are also presented.

Переклад, як своєрідний тип міжмовної та міжкультурної комунікації, наділений багатограним характером і відповідно може оцінюватись з різних точок зору – перш за все, з точки зору відповідності оригіналу (незважаючи на ефект, створений перекладом), або з точки зору комунікативного ефекту, досягнутого за допомогою перекладу (його прагматичною адекватністю). В окремих випадках перед перекладачем постає завдання не лише перекласти, а й опрацювати текст. У сучасних дослідженнях дедалі частіше простежуються судження про те, що тексти, котрі потребують супровідного опрацювання, слід уважати фактами не так перекладу, як мовного посередництва, до якого належить і адаптація [1; 2]. І тому, якщо перед перекладачем постало завдання досягти заданого комунікативного ефекту, він звичайно повинен вдатися до прагматичної перекладацької адаптації тексту. Адаптивний потенціал тексту виявляється в потенційній здатності певного тексту до адаптації в перекладі, а іноді й до обов'язкової адаптації. Потенційна «схильність» до адаптації підпорядковується пріоритетності прагматичної функції перекладу.

Метою статті є проведення лінгвокультурологічного перекладацького аналізу

словникової статті релігійного характеру в сильних позиціях тексту для надання перекладацьких адаптивних моделей, необхідних для збереження при перекладі адекватного прагматичного потенціалу цього типу тексту.

Матеріалом аналізу слугували тексти словникових статей православного (східнослов'янська традиція) та протестантського (атлантична – США – традиція) словників. Вибір словникової статті обумовлено тим, що в релігійному дискурсі прагматичні типи текстів формують парадигму, побудовану за принципом від мінімально прагматичного до максимально прагматичного типу тексту. Інтерес представляє висвітлення прагматичного потенціалу саме словникової статті, яка, на перший погляд, відноситься радше до інформативних типів текстів, аніж до прагматичних. Підґрунтям для класифікації прагматичних типів текстів постає прагматичний і адаптивний потенціали типу тексту. Згідно із зазначеними критеріями, класифікація прагматичних типів текстів релігійного дискурсу включає: словникову статтю, навчальний тип тексту, ораторську промову (проповідь) і рекламний текст.

Розглянемо словникову статтю у сильних позиціях тексту: ініціальної, фінальної та медіальної.

Ініціальна позиція.

Диференційною ознакою ініціальної позиції словникової статті є використання сакрального інтексту. У богословському східнослов'янському словнику на сильній позиції опиняються релігійні концепти та їх гіпоніми, сакральні оніми та біблійні персонажі, у словнику атлантичної традиції актуалізується лексика з універсальним значенням, релігійна семантика якої розкривається сакральним інтекстом.

Беручи до уваги різну культурну акцентуацію, можна окреслити наступні перекладацькі адаптивні стратегії.

Антропоніми першого ряду помітно редукуються в словнику протестантської традиції, залишаючи місце лише для авторитетних сакральних онімів. Тому в

процесі трансляції богословського словника східнослов'янської традиції доводиться елімінувати біблійні антропоніми й сакральний інтекст, що належить безпосередньо до них. Таким чином, ми втрачаємо в перекладі реалію, а для православного посилання на апостола Іоанна це означає посилання не просто на людину, яка жила в епоху Ісуса Христа, а на людину, чия думка актуальна для нас і зараз. Якщо ж ми хочемо зберегти специфіку православ'я, нам необхідно вдатися до коментування або розвитку значення (за умов згадування Адама й Єви). За умов такого варіанту перекладу в іншу релігійну традицію словникова стаття може бути сприйнята не як богословська, а як наукова: ми зберігаємо науковість викладу, однак утрачаємо релігійну семантику.

Специфічно православним компонентом виступають гіпоніми з експліцитно вираженою аксіологічністю. Порівняємо: «...*преступлением против нравственного закона Божия, откровенного или естественного*» [638, 690] і “*The transgression of God’s law (1 John 3:4) by thought, word, deed or omission; wickedness; evil; iniquity*” [4, 638]. Наведений приклад свідчить, що в протестантській традиції лексеми синонімічного ряду належать до універсальної зони семантики, у православній - синонімічний ряд сприймається в східнослов'янській традиції як релігійний (в силу специфіки словника), однак, в іншому контексті ці лексеми фіксуються в зоні універсальної семантики. Тому адаптація релігійних гіпонімів і аксіологем з релігійною семантикою вимагає коментарів, конкретизації й дескриптивного перифраза.

Що ж відбувається із церковними реаліями? Протестантський словник у процесі тлумачення церковних реалій спирається в основному на лексику з універсальним значенням, що гранично позбавляє будь-якої конфесійної специфіки. Православний словник навпаки акцентує конфесійну семантику. Складність полягає в тому, що, пояснюючи сутність однієї церковної реалії, православний словник спирається на інші церковні реалії, які в процесі трансляції

тексту необхідно елімінувати, оскільки інтекстові коментарі до другорядних реалій можуть «обтяжити» текст і перевести його до розряду текстів наукового дискурсу.

Фінальна позиція.

Словникові статті протестантського словника до релігійних концептів мають одну інваріантну ознаку – всі вони завершуються сакральним інтекстом, інтегруючи дві або кілька цитат, що відповідно актуалізує сакральні оніми. Православний словник, навпаки, реалізує всю лексику з релігійним компонентом, окрім сакрального інтексту. Проблема фінальної позиції для перекладача полягає в передачі антропонімів в атлантичну традицію. Розглянемо приклад: «...*кровь пасхального агнца была прообразом искупительной Крови Мессии Спасителя; лестница, виденная патр. Иаковым, прообразовала таинство снисхождения Сына Божия на землю, чрез воплощение от Девы Марии*» [3, 1920]. На нашу думку, для адекватного сприйняття в атлантичній традиції адаптація передбачатиме два варіанти: коментування (або дескриптивний перифраз) та елімінацію. Що стосується останньої, то можемо стверджувати, що елімінуватися швидше за все буде антропонім *патр. Іаков*, а також відомі великі православні митрополити і єпископи, згадування про яких широко представлено в словнику. Відсутність у протестантському словнику словникової статті *Богородиця* дозволяє припустити необхідність уведення даного релігійного концепту в словник, що для перекладача означає повне дописування.

У зв'язку з інваріантністю використання в атлантичній традиції сакрального інтексту, але в силу збереження й передачі православної специфіки, гіпоніми до релігійних концептів і аксіологеми необхідно інтегрувати разом із сакральним інтекстом, що в термінах перекладознавства фіксується як повна дописка.

Медіальна позиція.

Серединна частина протестантського словника базується переважно на

© Демецька В. 2007

сакральному інтексті й гіпонімах до релігійних концептів. Саме сакральний інтекст є тут інтегральною ознакою обох традицій. Диференційною ознакою постає диверсифікованість реалізації релігійних концептів і гіпонімів до них.

Православний словник допускає в серединній частині тексту словникових статей, присвячених основним релігійним концептам, учительсько-повчальну модальність, що інваріантно відсутня у протестантській традиції, наприклад, *«Человек должен стараться не допустить исполнения, изгнать его (грех – В.Д.) из сердца, быть вечно на страже и стремиться жить по воле Бога, иначе говоря, упражняться в благочестии, но не переходит границы, не впадать «в помысел смерти», не быть собой довольным и подвигаться вперед на «завоевание неба» [3, 974].* Зрозуміло, що подібні приклади реалізуються не у всіх словникових статтях, однак, з певною вірогідністю можна сказати, що властивий проповіді пафос віри характеризує православний богословський словник.

Повне збереження подібних фрагментів у процесі перекладу може призвести до несприймання цього тексту як тексту словникової статті аудиторією атлантичної традиції, тому бажаним варіантом за умов трансляції представляється повна або часткова елімінація.

Церковні реалії. Особливість перекладу полягає в тому, що реалії - частина ритуалу для обох деномінацій, зберігаються й перекладаються, як правило, за традицією. Однак існує ряд церковних реалій, давно забутих протестантизмом і відповідно саме вони представляють для аудиторії культурну лакуну, наприклад, *«...поэтому церковь в своих канонах усвояет право литургийной П. (проповеди – В.Д.) только лицам, имеющим благодать священства, и притом только епископам и пресвитерам и при поставлении во священники в посвятительной молитве испрашивать у Бога посвящаемому «благодати» учительства» [3, 1921].* Усе, що в цьому прикладі не є церковною реалією, є релігійним концептом. Складність цього фрагмента й подібних йому, в першу чергу, полягає у високій

концентрації релігійних концептів і церковних реалій. Можна було б говорити про коментарі як про спосіб перекладу, однак, логічним є актуальність часткової елімінації, кальки + дескриптивного перифраза.

Список літератури

1. Виноградов В.С. Темпоральная (временная) стилизация как переводческий прием // Филологические науки. – 1997. - №6. – С.54-59.
2. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 165с.
3. Полный православный богословский энциклопедический словарь: Препр. / Изд-во П.П.Сойкина. – СПб.: Типография ул.Стремянная, 12, собств. Дом, 1992. – Т.1; 2. – 2678с.
4. The All Nations English Dictionary. – Colorado Springs; CO, 1992. – 827p.